

Ocenianie kształtujące na lekcjach geografii

Jolanta Piątkowska
doradca metodyczny geografii

Określanie celów lekcji i formułowanie ich w języku zrozumiałym dla ucznia

Jedną z podstaw oceniania kształtującego jest założenie, że uczeń osiąga podczas lekcji więcej, jeżeli tylko wie, czego będzie się uczył. Stąd tak ważne jest precyzyjne opracowanie przez nauczyciela celów lekcji i zapoznanie z nimi uczniów.

Kluczowe pytania jakie nauczyciel powinien sobie postawić zanim przystąpi do planowania kolejnej lekcji to:

- ▶ Po co, w jakim celu zamierzam uczyć uczniów danego tematu?
- ▶ Co uczniowie będą umieli w wyniku tej lekcji?
- ▶ Do czego im się to przyda?

- ▶ Nauczyciel w ocenianiu kształtującym prezentuje cele lekcji na jej początku, nie po to by powiedzieć czego będzie uczył, ale aby poznali je uczniowie i wiedzieli, po co się uczą i jakie rezultaty dzięki nim zostaną przez nich osiągnięte. To właśnie świadomość celów powoduje u uczniów świadomość uczenia się, nadaje sens uczestniczenia w lekcji.
- ▶ Uczniowie powinni wiedzieć, w jakim kierunku zmierzają, należy zatem, w języku dla nich zrozumiałym wyjaśnić, czego będą się uczyć na lekcji. Świadomość celu działania wśród uczniów jest niezbędna, jeśli ten cel chcemy osiągnąć. Znajomość i rozumienie celu spowoduje wzrost motywacji i aktywność podczas realizacji zadań. Pozwala ona również, by zarówno w trakcie, jak i po zakończeniu zadania sprawdzić, czy cele zostały osiągnięte.

ryl.D.Sterna

- ▶ Służą temu niedokończone zdania, które warto dać uczniom pod koniec lekcji do uzupełnienia, typu:
  - Dziś dowiedziałem się na lekcji, że...
  - Po dzisiejszej lekcji potrafię...
  - Z dzisiejszej lekcji zapamiętam ....
  - Po dzisiejszej lekcji wiem ....
  - Formułowanie poprawnych celów zakłada potrzebę odpowiedzenia sobie na pytanie:
    - ✓ „co zamierzamy dzięki temu osiągnąć z uczniami?”.

I tu pojawia się od razu element kryterium sukcesu czyli inaczej nacobezu: - co potwierdzi, że cel został osiągnięty?

- ✓ jakie konkretne elementy wiedzy, umiejętności są istotne?
- ✓ jakie może być ich zastosowanie?

▶ I tu warto postawić pytania typu:

✓ „Czego się dziś uczeń dowie, nauczy?”

✓ Co pozna?”

✓ „Po czym ja, nauczyciel poznam, że uczeń już to umie?”.

Zasada, która ułatwia takie planowanie zakłada, że podczas planowania lekcji formułowanie celu i nacobezu powinno się odbywać jednocześnie.

▶ Planowanie celu powinno być połączone z zastanawiam się, po czym poznamy, że uczniowie go osiągnęli. Pozwala nam to jednocześnie sprawdzić, czy cel nie jest zbyt szeroki (potrzeba do niego za dużo kryteriów sukcesu) albo zbyt szczegółowy (nie da się już ułożyć kryterium sukcesu, bo cel już nim jest).

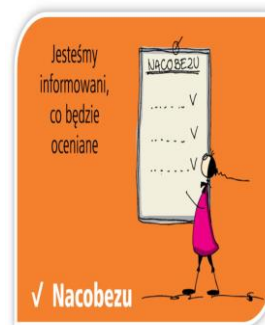
- Warto pamiętać, by cele podawane uczniom były jasne, konkretne i sformułowane w zrozumiałym dla nich języku.
- Ponadto powinny być niezbyt liczne. Dobrze, gdyby były sformułowane w sposób intrygujący i zachęcający uczniów do uczenia się jako że głównym zadaniem celów ma być zaciekawienie i zaangażowanie uczniów.
- ▶ Nie powinny być jednak sformułowane w sposób zbyt wydumany, ponieważ uczniowie mogą odebrać je, jako element tylko zabawy. Podobnie cele nie mogą być zbyt ogólne. Dają zbyt łatwe poczucie, że dało się je osiągnąć, a w rzeczywistości uczniowie nie zyskują dzięki nim niczego konkretnego. Jedną z metod pozwalających formułować trafne cele jest ..... układanie ich wspólnie z uczniami.

- ▶ Z jednej strony sprzyja to większemu zaangażowaniu i włączeniu się uczniów w proces uczenia, z drugiej osiągamy to, co na tym poziomie jest najważniejsze - tak zapisany cel będzie na pewno zrozumiany przez uczniów.
- ▶ Istnieją różne sposoby podawania celów uczniom:
  - pisemne podanie celów, np. na tablicy (w czasie lekcji mogą odwołać się do nich uczniowie lub nauczyciel, pomagają przy podsumowaniu lekcji);
  - rebusy i łamigłówki, których rozwiązaniem jest cel lekcji- dzieci, bawiąc się zapamiętują cel, nie trzeba go więc zapisywać;
  - uczniowie otrzymują karteczki z celami, które objaśnia nauczyciel;
  - nauczyciel przygotowuje cele na początku realizacji całego działu, rozdaje je uczniom, a potem na każdej lekcji prosi, by wskazały cele dotyczące danego tematu.

- ▶ Ocenianie kształtujące pozwala zindywidualizować nauczanie, a przez to lepiej wyrównywać szanse edukacyjne uczniów, jest to nauczanie, które nie koncentruje się na porównywaniu uczniów, ale na podkreślaniu tego, co każdy uczeń już umie i dostarczeniu mu informacji o jego następnym kroku. Uwzględnia ono różnice pomiędzy uczniami, zarówno wynikające z innego poziomu i zakresu już posiadanej wiedzy i opanowanych umiejętności, jak i z indywidualnych różnic w stylu uczenia się. Takie podejście nie tylko indywidualizuje nauczanie, ale także służy angażowaniu uczniów w naukę. Nie jest obciążone demotywującą często uczniów informacją o uzyskiwanych przez nich słabych wynikach egzaminów podsumowujących ich naukę.

Techniki zadawania pytań i pozyskiwania na nie odpowiedzi.

Ocenianie kształtujące proponuje stosowanie przez nauczyciela czterech zasad:

1. Minimum 5-sekundowe oczekiwanie na odpowiedź ucznia.
2. Ustalanie odpowiedzi w parach.
3. Niepodnoszenie rąk przez uczniów.
4. Uczenie się na błędach.

Pytanie uczniów - popełniane błędy

- ▶ Po pierwsze badania mówią, że nauczyciel najczęściej w ogóle nie czeka na odpowiedź uczniów i w konsekwencji nie daje im czasu na zastanowienie. Tymczasem jeśli nie dajemy uczniom czasu na myślenie, to zadawanie pytań w nie ma zasadzie sensu. A przecież to pytania właśnie wciągają uczniów w tok lekcji i pomagają im się uczyć. Spróbujmy wobec tego poczekać przynajmniej 5 sekund na odpowiedź. Przyzwyczajmy uczniów, że mają czas na zastanowienie się.

- ▶ Po drugie, praktyka szkolna podpowiada, że nauczyciel zadaje pytanie, uczniowie podnoszą ręce i nauczyciel wybiera do odpowiedzi jednego z chętnych uczniów, często tego, którego pierwszego zauważył. W efekcie nie wszyscy zdążają, a przecież każde dziecko, zwłaszcza kiedy wydaje mu się, że zna odpowiedź, chce być wysłuchane. A przecież nie ma żadnego powodu, aby uczniowie zastanawiali się nad odpowiedzią indywidualnie. Mogą sobie udzielać odpowiedzi w parach. Dzięki temu będą mogli podzielić się z koleżanką czy kolegą swoim zdaniem, ale też przedyskutować odpowiedź, a przy okazji czegoś się od rozmówcy nauczyć.

- ▶ Kolejna kwestia to zasada niepodnoszenia rąk. Na ogół w szkole jest na odwrót. Nauczyciel oczekuje od uczniów, żeby zgłaszali się do odpowiedzi i pyta tych, którzy podnieśli ręce. Jedni nie podnoszą, bo nie wiedzą, inni nie są pewni, jeszcze innym się nie chce. Tymczasem zasada niepodnoszenia rąk to zmuszenie wszystkich uczniów do myślenia. Jeśli nie wiadomo kto zostanie zapytany i każdy ma szansę, to wszyscy przygotowują odpowiedź. Warto podczas stosowania tej zasady wybierać losowo, na przykład przy użyciu patyczków z imionami uczniów losowanych z kubeczka.

- ▶ Następną sprawą to oczekiwania od uczniów jedynej dobrej odpowiedzi. Uczy ona przekonania, że tylko ten jest dobry, kto zna właściwe odpowiedzi. Tymczasem warto przyzwyczajać dzieci do podejmowania wyzwań, ryzykowania odpowiedzi niebanalnych, kreatywności. Niech każda odpowiedź będzie możliwa. Każdą, nawet tę nieprawidłową można z korzyścią wykorzystać w procesie nauczania. Uczmy się również na błędach.

Współpraca uczniów i ocena koleżeńska

- ✓ Ocena koleżeńska wspomaga uczniów w procesie nabywania wiedzy i umiejętności. Ponadto sprawia, że czują się współodpowiedzialni za swoją naukę, mają poczucie, że od nich też wiele zależy, że ktoś liczy się z ich zdaniem. Stają się niejako partnerem nauczyciela w ocenianiu, przez co czują się zauważeni i docenieni. Dochodzi do swoistej „zamiany ról”, w której uczniowie mogą przez chwilę stać się nauczycielami. Pozwala to im zrozumieć, jak trudno jest oceniać innych, zaczynają dzięki temu lepiej rozumieć swoich nauczycieli.

- ✓ Niestety ocena koleżeńska niesie ze sobą ryzyko braku obiektywizmu. Może się bowiem okazać, iż uczniowie, oceniając siebie nawzajem, będą się kierować emocjami i sympatiami zamiast obiektywnymi przesłankami.
- ✓ Tutaj ważną rolę odgrywa nauczyciel, który stoi z boku, ale czuwa nad całością, udziela wskazówek, dba o to, by uczniowie przestrzegali zasad. Ważne, aby przed przystąpieniem do oceny koleżeńskiej uczniowie poznali te zasady i stosowali ustalone wcześniej kryteria podczas oceniania. Warto zasady te wprowadzić na początku roku szkolnego i wywiesić w widocznym miejscu w klasie, tak aby w dowolnym momencie móc się do nich odwołać.
- ✓ Ocena koleżeńska uczy bowiem obiektywizmu, rzetelności i odpowiedzialności, rozwija też właściwe relacje w grupie. Może być wspaniałym urozmaiceniem lekcji i nieocenioną pomocą dla nauczyciela.

Podstawy samooceny

- ▶ Ważnym aspektem motywacji ucznia do pracy na rzecz własnego rozwoju jest odpowiednia samoocena.
- ▶ Samoocena to element oceniania kształtującego, który chyba najbardziej uświadamia uczniom ich odpowiedzialność za uczenie się. Jeśli nauczymy ucznia oceniać, ile się nauczył i co jeszcze musi zrobić, aby osiągnąć wyznaczony cel, to nie tylko pomożemy mu się uczyć, ale przede wszystkim uczynimy z niego aktywnego uczestnika procesu uczenia.
- ▶ Dodatkową korzyścią wynikającą z oceny koleżeńskiej jest możliwość natychmiastowego przystąpienia do poprawy pracy. Oceniając prace kolegów (koleżanek), uczeń ma okazję zwrócić uwagę na te elementy, które w swojej pracy pominął. Uczniowie nie tylko udzielali sobie nawzajem informacji zwrotnej, ale również dyskutowali na ten temat i udzielali wskazówek.

Korzyści jakie przynosi samoocena i ocena koleżeńska:

- ▶ uczniowie stają się bardziej samodzielni, odpowiedzialni za swoją naukę oraz zaangażowani w proces uczenia się,
- ▶ uczniowie rozumieją, czego się uczą i po co,
- ▶ wzrasta u uczniów poczucie własnej wartości, pewność siebie i motywacji do nauki,
- ▶ uczniowie wiedzą czego jeszcze nie opanowali i czego muszą się nauczyć,
- ▶ uczniowie łatwiej się przyznają, że czegoś nie rozumieją i chętniej zadają pytania,
- ▶ lekcje stają się ciekawsze dla uczniów i dla nauczycieli,
- ▶ nauczyciel ma stałą informację o postępach indywidualnych uczniów,
- ▶ nauczyciel może wspólnie z uczniami planować osiągnięcie przez uczniów założonych celów.

Formułowanie pytań kluczowych

- ▶ Jedną z kluczowych umiejętności związanych z praktykowaniem oceniania kształtującego jest umiejętność zadawania pytań. Pytania kluczowe mają charakter problemowy, dotyczą istotnych zagadnień, inspirują uczniów do samodzielnego poszukiwania odpowiedzi, wprowadzają ich w nowe obszary wiedzy. Budują w nich samodzielność i rozwijają ciekawość.
- ▶ Pytania kluczowe to takie, które:
  - pokazują uczniom szerszą perspektywę zagadnienia,
  - są ściśle związane z celami lekcji,
  - dotyczą głównej problematyki lekcji,
  - mają spowodować zainteresowanie ucznia tematem.

Zadania pytań kluczowych

- ▶ Wzmacnianie celów kształcenia i przyspieszanie ich osiągnięcia,
- ▶ Zainteresowanie uczniów uzyskania odpowiedzi,
- ▶ Angażowanie uczniów,
- ▶ Stawianie uczniom wyzwań,
- ▶ Pobudzanie uczniów do samodzielnego myślenia i poszukiwania odpowiedzi,
- ▶ Zachęcanie do uzasadniania poglądów i sposobu rozumowania.

- ▶ Pytania kluczowe powinny prowokować uczniów do myślenia, a poprawnie udzielona na nie odpowiedź winna świadczyć, że uczniowie nie tylko zapamiętali materiał, ale po prostu zrozumieli problem, który był opracowywany na lekcji.
- ▶ Przykład do tematu: Skład i budowa atmosfery.

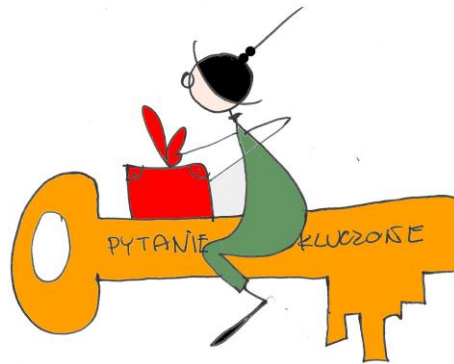
Cele:

- poznanie składu i budowy atmosfery;
- uświadomienie zagrożeń wywołanych zanieczyszczeniami atmosfery.

Pytania kluczowe:

- Jak zakończyłaby się historia Ikara w świetle dzisiejszej wiedzy o atmosferze?
- Jakie cechy muszą posiadać materiały, z których buduje się obiekty wysyłane w kosmos?

- ▶ Pytania kluczowe zachęcają do myślenia. Są okazją do udzielania przez uczniów dłuższych i bardziej pogłębionych odpowiedzi. Co więcej, dają możliwość dyskusji w klasie, wymiany zdań i projektowania własnych hipotez. Rozwijają umiejętność słuchania, przyjmowania cudzych racji i szacunku dla innych oraz reprezentowanych przez nich poglądów. Dobre pytania kluczowe odwołują się do zainteresowań uczniów i otaczającej ich rzeczywistości. Zachęcają do aktywności i celowych poszukiwań.

Kryteria sukcesu

Temat: Określam położenie matematyczno- geograficzne i polityczne Polski w Europie i na świecie.

Kryteria sukcesu:

- ▶ Znam nazwy skrajnych punktów Polski
- ▶ Znam przyrodnicze oraz społeczno-ekonomiczne konsekwencje położenia Polski
- ▶ Wskazuję Polskę na mapie Europy
- ▶ Wymieniam Państwa graniczące z Polską
- ▶ Obliczam rozciągłość równoleżnikową i południkową Polski

Informacja zwrotna

W chwili obecnej samo pojęcie „informacja zwrotna” używane bywa na dwa sposoby:

- ▶ jako jedno z narzędzi doskonalenia warsztatu pracy nauczyciela (celowe i systematyczne badanie opinii uczniów co do jakości zajęć, metod pracy itp.),
- ▶ jako sposób wspierania ucznia w bezpośredniej rozmowie (aktywne słuchanie wypowiedzi ucznia związanych z jego funkcjonowaniem), przekazywanie mu odpowiednio sformułowanych wypowiedzi na temat jego osiągnięć, możliwości i potrzeb.

- ▶ Oceniając uczniów udzielamy im informacji zwrotnej, co jest nie tylko zjawiskiem w szkole powszechnym, ale i zdecydowanie akceptowanym. Nie zawsze jednak jest ono realizowane w sposób całkowicie poprawny.
- ▶ W relacji nauczyciel-uczeń funkcja informacji zwrotnej w szkole to przede wszystkim forma:
  - zaakceptowania i potwierdzenia wysiłku ucznia związanego ze zdobywaniem i wykorzystywaniem wiedzy, sposobem uczenia się itp.;
  - akceptowania tych zachowań ucznia, które w sposób pozytywny sprzyjają jego rozwojowi oraz funkcjonowaniu w szkole;
  - wskazania uczniowi, co jeszcze powinien zrobić, aby osiągnąć lepsze wyniki, jak i co zmienić w swoim sposobie nauki;
  - korygowania tych zachowań, które nie sprzyjają rozwojowi oraz funkcjonowaniu ucznia w szkole i które są nie do zaakceptowania.

Dobrze udzielona informacja zwrotna:

- ▶ wpływa na utrzymanie i poprawę wyników (im szybciej uczeń dowie się w jakim stopniu dobrze pracuje tym mniejsze zmiany będzie musiał później wprowadzić i mniej błędów popełni w przyszłości),
- ▶ pomaga w zdobywaniu nowych kompetencji (dzięki niej uczący dowiaduje się, jakie poczynił postępy oraz nad czym jeszcze powinien pracować),
- ▶ rozwija i uwalnia potencjał ucznia (konstruktywna informacja zwrotna w istotnych momentach rozwoju może zapewnić odpowiednie wykorzystanie rozwoju ucznia dla konkretnych celów),
- ▶ odgrywa kluczową rolę w ukierunkowaniu ucznia na rozwiązania konkretnego problemu lub też pomaga w znalezieniu własnego sposobu rozwiązania go,
- ▶ wpływa na rozwój umiejętności pracy zespołowej,
- ▶ podnosi morale, motywację i zaangażowanie.

Warto mieć także świadomość, że zaprzeczeniem informacji zwrotnej są takie aktywności jak

- np.: porównywanie z innymi osobami,
- wielokrotne powtarzanie tego samego zarzutu lub oceny,
- dopytywanie się lub wręcz domyślanie na głos przyczyn krytykowanych efektów,
- postaw czy zachowań,
- używanie pojęć typu: „nigdy”, „zawsze”,
- stosowanie złośliwości bądź sarkazmu,
- wzmacnianie słów negatywnym grymasem lub gestem może tylko wzmocnić jej negatywny odbiór.

Koniecznienależy ich unikać!!!

Strategie oceniania kształtującego:

▶ <https://youtu.be/4q3SpfC7KyY>

Jak zmienić podejście do oceniania i zwiększyć odpowiedzialność uczniów?

- ▶ <https://youtu.be/5XPOxkYDsXE>

Dziękuję za uwagę

